

11.

На другий день після того, як Юрій так загадково й раптово виїхав кудись, Олесья дістала від його листа такого змісту:

“Всю дорогу стоять переді мною твої очі, докірливі, питаючі, з тихим благанням. Мені нема покою од них. Чомусь, Олесю, я не можу зробити тобі боляче, це мене починає вже сердити. (Між инчим, у мене тепер “мотор”: голова гаряча, важка, в ушах клацають колеса поїзда, — словом, почуваю себе препогано, тому не будь в претензії, коли писатиму без зв’язку. Крім того, коло мене весь час лазить лакей і жде, що я замовлю йому якусь “порцію”. Я хочу їсти, але на злість йому не замовлю нічого! Нахаба!)

Ти, розуміється, перш усього ждеш, що я скажу, куди я їду, так? Потім ти хочеш знати, що значать мої слова за чаєм? Все скажу, хочу, принаймні, сказати, а що з того хотіння лишиться до кінця листа — невідомо.

Я їду, Олесю, за самим собою. Розумієш мене чи ні? Мені надокучило помірати, я так часто про це думаю і говорю, що стає надзвичайно скучно. Або померти вже, або жити. Але як жити? Що таке життя? Жити — це бути активним, це виявляти себе, різноманітно почувати. Коли людина до цього не здатна, коли вона дала собі в цьому відчит, вона мусить померти. Я, Олесю, останніми роками не живу. Ти знаєш, через що, знаєш, як я до цього відношусь. Значить, те, що я тобі зараз скажу, не повинно тебе дуже здивувати.

Тільки мені все ж таки дивно, чого я тобі це хочу сказати? От я в сю хвилину думаю, яка людина мені найдорожча, і така людина — це ти. Чому? Я так і чую, як ти з докором тихенько питаєш мене: “А мама?” Мамі, Олесю, я зробив занадто багато горя, щоб не почувати себе винним перед нею, а тих, кому дають горе, не мають за найближчих. А може, й не так, не важно. Ясно те, що я тобі хочу сказати. Ти все ж таки задоволена, моя біла голубко? І от я тобі, Олесю, говорю, що їду за самим собою, їду за своїми нервами, за сном, за гордостью, за життям. Я це й у городі робив, але так глупо, що тільки тобі можу в цьому признатися. Ти знаєш, де я був, коли пропадав? Я ходив переодягненим по городу і шукав роботи — рубать дрова, носить мебель, чистить помойні ями. Я наняв собі окрему хату в навмисно шумному місці, щоб привчитись до гомону й могли спати в усяких умовах. Мені в сю хвилину смішно й зрозуміло, через що такий спосіб не міг мене вилічити. Тепер буде инакше: я їду в село й поступаю простим робітником в економію, на місяць або й більше. Я житиму простим життям, робитиму, як всі, почуватиму себе потрібним. Коли я цю пробу видержу, значить, я можу жити. Ти уявляєш мене в ролі економічного робітника? Мені самому дуже цікаво, як я буду себе тримати. (Цікаве спостереження: проходячи повз третю клясу, я побачив сільських робітників. Я багато бачив за свій вік селян, але тільки сьогодні я зрозумів їхнє становище так, як слід зрозуміти. А це через те, що я уявив, як завтра або післязавтра я буду ходити таким же, як от оці. І, знаєш, у мене вже є до них якась рідність. Розумієш ти це?) Одного я боюсь, що моя віками виховувана панська натура запротестує проти проби. Але з нею я можу боротись! А ти, певно, зараз же про нерви мої думаєш, як вони будуть? Нічого, не посплю дві-три ночі, і сон сам прийде, дурниця це все! Знаєш, біла моя, я от так гарно себе в сей мент почувую, що у мене навіть до лакея проявилась ніжність. (Замовлю йому аж дві порції, щоб побільше на чай дати!.. Замовив!) Я знаю, Олесю, що ти морщишся від моєї постанови й такого способу себе перевіряти, але я такий зараз щасливий, що ти напевне згодишся! Правда? Правда, моя всерозуміюча, все, що торкається болю? А в сей мент у мене нема болю, я почувую, що навіть “мотор” мій зник десь к лихій годині. От тобі й “нерви”! Хіба справді, Олесю, нічого не варті наші не нервові, а психічні стани? Хіба не уява зміни мого життя знищила “мотор”? Хіба не від цього я почувую себе, як хлопчик? У

мене таке ж почування, як було колись, коли я сидів тут же на цій самій станції, коли віз прокламації в одне село... Ні, захопився: я як раз думав про це, згадуючи той час. Я як раз думав: чому я тепер не переживаю того, що переживав тоді? Чому, справді? Пригадую собі, з яким піетизмом я дивився, бувало, на робітника. Досить було, щоб це був робітник, щоб я почував до того чоловіка якусь незрозумілу поштивість, побожність. І не в цьому навіть діло! Я сам по собі був инчий, я в собі мав инче, ніж тепер. Пам'ятаю, як я сидів тут, пригадую собі тодішній настрій, — це було щось инче, ніж тепер. Тоді все було цікаво, все жило, все мало якийсь свій інтерес: жандарми, лакеї, поміщики-експлуататори, кожний мав у мене свою фізіономію, кожний викликав те чи инче чуття — симпатії, ворожости, прозріння, страху, надії. І це в одну яку-небудь хвилину! Сам я завжди чув себе певним, гордим, занятим, заклопотаним, потрібним. Діло, якому я служив, видавалось мені, пам'ятаю, таким безсумнівним, таким вірним, таким святим, що я навіть ніколи не думав про те, що можна в йому сумніватись. А тепер? Де ж усе те ділось? Хіба ми досягли свого, хіба те діло не стоїть так само, як стояло тоді? Може, навіть ще гірше. Чому ж я не відчуваю себе гордим, занятим, чому мені ніяково, коли я даю прокламації, чого я сижу тут без того чуття, що раніше? Може, я не вірю більше теоретично в цю справу? Я вірю в те так само, як і колись, може, навіть з більшим знанням вірю. В чому ж річ? Не знаю — мабуть, “нерви”. А я хочу жить, Олесю! Хочу безсоромно. Хочу тих же почувань, настроїв, свіжих, як ранок, рожевий, вкритий інеєм. Крім того, — тут я тобі скажу те, що ти давно вже ждеш від цього листа, — крім того, я хочу бути сильним, таким сильним, щоб побідити ту, яку я назвав сьогодні своєю нареченою. Вона — по суті — вже моя жінка. Але належить мені тільки тілом. Ти уявляєш собі, як приємно знати, що ти держиш коло себе людину тільки тілом? Ти уявляєш собі той настрій, який у мене бував, коли я бачу, що та людина мучиться тим, що належить мені тільки шматочком своєї істоти? Вона весь час переконує мене й себе, що вся належить мені, але тут же всім своїм поведженням доводить противне й за це ненавидить себе й мене. І от я рішив поборотися з нею не тільки шматочком, а всім собою. Побачимо ж, чия візьме! Єсть тепер у нас секта робітників, які загартовують себе стражданням, вони так і звать себе — гартованцями. Я теж хочу бути свого роду “гартованцем”.

Через півгодини йде мій поїзд, треба кінчати листа... Я не знаю, чи треба говорити мамі, де я дівся. Коли думаєш, що треба, то скажи, скажи їй все, добре? Все — все! Вона повинна зрозуміти мене, а як не зрозуміє, їй ще гірше буде... Перед Галею мені дуже ніяково, — ну, за віщо так грубо й непотрібно образив дівчину? Соромно! Вибачись, бідна, за мене, скажи, що мені дуже неприємно, що я її поважаю, чи що там говориться в таких випадках! Але скажи їй також рішуче, що не люблю її, не любив ніколи й не женюсь на ній. Обов'язково скажи, чуєш? Це треба для її ж власної користі. Мені трудно їй це сказати, а писати не можу їй, не можу придумати теми для листа. Скажеш? — Дякую тобі зарані! Я такий добренький, що до всіх тепер відчуваю жалість, а до Галі особливо, — вона така жалючка з своєю робленою дитячістю. Хай їй буде добре! І вам усім, мої дорогі!.. Я хвилююсь, Олесю! Я радію від того, що хвилююсь, я радію від того, що радію, я — дурію! Уявляю, як буду через місяць вертатись і що почуватиму знов. Це мене теж хвилює. Словом, я, здається, починаю вертатись до життя. І єдине, що мене в сей мент досадує, це те, що я раніше не догадався так зробити! Прощай, не турбуйся про мене, через місяць напишу. А коли не напишу, значить, сам їду. Ну, це ще не так швидко буде. Тепер я тільки одним заклопотаний — швидче б той час, коли я буду такий, як ті, котрі сидять в третій класі. Хвилююсь, хвилююсь! Цілую тебе міцно! Твій Юрій.